

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia

A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai

Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

Volume 10

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai
Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

Budapesti Történeti Múzeum
Budapest History Museum

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
Nemzetközi szerkesztőbizottság / International Advisory Board

Heinrich Härke
Eberhard Karls Universität (Tübingen, D)

Oleksiy V. Komar
Institute of Archaeology of NUAS (Kiev, Ua)

Abdulkarim Maamoun
Damascus University (Damascus, Syr)

Denys Pringle
Cardiff University (Cardiff, UK)

Dmitry A. Stashenkov
Samara Regional Historical Museum (Samara, Ru)

RELATIONES RERUM

Régészeti tanulmányok
Nagy Margit tiszteletére

RELATIONES RERUM

Archäologische Studien
zu Ehren von Margit Nagy

Főszerkesztő

KOROM ANITA

Szerkesztők

BALOGH CSILLA – MAJOR BALÁZS – TÜRK ATTILA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Régészettudományi Intézet

Budapesti Történeti Múzeum

BUDAPEST
2018

A kötet a Magyar Tudományos Akadémia 2016. évi kiadványpályázat (KFB-157/2017),
a Budapesti Történeti Múzeum
és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem támogatásával (KAP16-71007-1.2-BTK) valósult meg.
A kötet szerkesztése az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

PÁZMÁNY PÉTER
KATOLIKUS EGYETEM

Felelős kiadó

Dr. Farbaký Péter főigazgató (Budapesti Történeti Múzeum)
Dr. Major Balázs intézetigazgató (PPKE BTK Régészettudományi Intézet)

Első és hátsó borítókép

Budapest III. Óbuda, Nagyszombat utcai katonai amphiteatrums, aranyozott ezüst fibulapár
(Fotó: Tóth Csilla, rajz: Nagy Margit)

Munkatársak

Vágner Zsolt, Verebes Anett

© A szerzők és az Archaeolingua Alapítvány
© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Régészettudományi Intézet
© Budapesti Történeti Múzeum

ISBN 978-615-5766-13-8

HU-ISSN 2064-8162 (Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia)

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni,
bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

2018

ARCHAEOLOGIA

ARCHAEOLOGIA ALAPÍTVÁNY

H-1067 Budapest, Teréz krt. 13.

Fordítás és idegen nyelvű szövegek nyelvi lektorálása:
H. Simon Katalin, T. Bíró Katalin, Nagy Margit, Türk Attila

Tördelés és layout: Váczi Gábor

Nyomda: Prime Rate Kft.

TARTALOM – INHALT – CONTENTS – СОДЕРЖАНИЕ

VIDA TIVADAR	
Köszöntő	11
Tabula Gratulatoria	15
Nagy Margit publikációi	17
M. VIRÁG ZSUZSANNA	
A dunántúli vonaldíszes kerámia ember alakú agyagplasztikáiról egy újabb budapesti töredék kapcsán	25
Über die menschenförmigen Tonplastiken der transdanubischen Linienbandkeramikkultur im Licht eines Neuen Fragmentes von Budapest (Kom. Pest, Ungarn)	40
REMÉNYI LÁSZLÓ	
A bronzkori településtörténeti változások értelmezése az új kronológiai adatok alapján	47
Die Interpretation von bronzezeitlichen siedlungsgeschichtlichen Änderungen mit Hilfe der neuen chronologischen Angaben	56
SZILAS GÁBOR	
Elmosódó határok – A Pilinyi és Urnamezős kultúra lelőhelye Budapest, Rákoscsaba-Péceli úton	59
Verfliessende Grenzen – Der Fundort der Piliny- und Urnenfelderkultur in Budapest, Rákoscsaba, Péceli-Strasse (Kom. Pest, Ungarn).....	75
MERCZI MÓNIKA	
Újabb adatok a késő bronzkor embertanához (Budapest-Péceli út)	85
Neue Angaben zur Anthropologie der Spätbronzezeit (Budapest-Péceli-Strasse, Kom. Pest, Ungarn)....	94
TÓTH FARKAS MÁRTON	
Szkíta kori nyílhegyek a Budapesti Történeti Múzeum gyűjteményében	99
Skythenzeitliche Pfeilspitzen in der Sammlung des Historischen Museums von Budapest.....	110
HORVÁTH LÁSZLÓ ANDRÁS	
Zwerge, Riesen, Schmiede und Bergarbeiter – Angaben zur frühesten Metallurgie	115
Törpék, kovácsok, bányászok – Adatok a legkorábbi fémművességhez.....	127
KÉRDŐ KATALIN	
Detail eines römischen Kellers aus dem Vicus von Aquincum-Víziváros (Budapest II. Bezirk, Vitéz-Strasse 10, Kom. Pest, Ungarn).....	129
Római kori pince részlete az aquincum-vízivárosi tábor vicusából (Budapest II. kerület, Vitéz utca 10.).....	134
NÉMETH MARGIT	
Egy császárlátogatás emléke Aquincumban	139
Das Andenken eines Kaiserbesuches in Aquincum	142
BUDAI BALOGH TIBOR	
New Altar – Old Acquaintance. C. Iulius Probinus and the <i>schola speculatorum</i> of Aquincum	145
Új oltár – régi ismeretség. C. Iulius Probinus és az aquincumi <i>schola speculatorum</i>	154

LASSÁNYI GÁBOR	
Egy ókori amulett az aquincumi katonaváros területéről	157
Ein antikes Amulett vom Gebiet der Militärstadt Aquincum	161
APPENDIX: KERÉNYI-NAGY VIKTOR	
Jelentés a Vályog utcában talált római kori bullából előkerült tövismaradványokról.....	162
PÁSZTÓKAI-SZEŐKE JUDIT	
Te rongyos élet – Budapest-Vályog utca 6. szám alatt feltárt sír bullájából származó textil vizsgálata és értelmezése	167
Die untersuchung und Deutung des im Grab der in Budapest, Vályog-Strasse 6 (Kom. Pest, Ungarn) freigelegten Bulle gefundenen Textilrestes	172
KOROM ANITA	
Korai szarmata női sír Dunakeszi határából	175
Ein frühsarmatisches Frauengrab in der Gemarkung von Dunakeszi (Kom. Pest, Ungarn)	193
BUZÁR ÁGOTA – BERNERT ZSOLT	
Dunakeszi-Székesdűlő „D” tömb lelőhelyről előkerült 118. sír embertani jellemzése.....	203
Die anthropologische Charakterisierung des im Grab 118 von Dunakeszi-Székesdűlő, Block „D” (Kom. Pest, Ungarn) freigelegten Skelettes	206
MOZGAI VIKTÓRIA – SZABÓ MÁTÉ – MAY ZOLTÁN – BAJNÓCZI BERNADETT	
A Dunakeszi-Székesdűlőn feltárt korai szarmata sír aranyleleteinek kézi röntgenfluoreszcens és elektron-mikroszondás vizsgálata	209
Handheld XRF and electron microprobe study of gold founds of an Early Sarmatian grave (Dunakeszi-Székesdűlő, County Pest, Hungary).....	218
VÖRÖS GABRIELLA – DINNYÉS ISTVÁN	
Szarmata és hun kori tűtartók Magyarországon II. A csont tűtartók	225
Sarmatische und hunnenzeitliche Nadelhalter in Ungarn II. Nadelhalter aus Bein (Kat. 12–43)	246
ISTVÁNOVITS ESZTER – KULCSÁR VALÉRIA	
A hun kori barbárok társadalmi rétegződése a legújabb magyarországi kutatások fényében.....	253
Die gesellschaftliche Schichtung der hunnenzeitlichen Barbaren im Lichte der neuesten ungarischen Forschungen	264
VADAY ANDREA	
Késő szarmata periódus sírja Jánoshalmán.....	269
Ein Grab aus der spätsarmatischen Periode in Jánoshalma (Kom. Bács-Kiskun, Ungarn).....	286
PINTYE GÁBOR	
Szándékos vagy véletlen? Újabb „magányos” kora népvándorlás kori sírok Nagykovács határában	291
Absichtlich, oder zufällig? Neu entdeckte frühvölkerwanderungszeitliche Einzelgräber an der Grenze von Nagykovács (Kom. Szabolcs-Szatmár-Bereg, Ungarn).....	301
SÓSKUTI KORNÉL – MARCSIK ANTÓNIA	
Kora népvándorlás kori temetkezések Óföldsé-Ürmös (M43 9–10. lh.) lelőhelyen.....	307
Bestattungen aus der frühen Völkerwanderungszeit auf dem Fundort Óföldsé-Ürmös (M43 Fo. 9–10, Kom. Csongrád, Ungarn).....	328

ОКСАНА В. ГОПКАЛО	
Некоторые аспекты изучения костюма носителей культуры Черняхов–Сынтана-де-Муреш	339
Some aspects of studying of the costume of the Chernyakhov–Sîntana-de-Mureş Culture’s population	346
HORVÁTH ESZTER	
Van új a lencse alatt – A szilágysomlyói kincs fibuláinak műhelyösszefüggései a legújabb optikai mikroszkópos vizsgálat alapján	355
Es gibt etwas Neues unter der Objektlinse – Die Zusammenhänge der Werkstätten der Fibeln im Schatz von Szilágysomlyó (Şimleu Silvaniei, Rumänien) aufgrund der neuesten Untersuchung unter optischem Mikroskop	365
MAXIM E. LEVADA	
A buckle from Szabadbattyán (County Fejér, Hungary) and its parallels	373
Пряжка из Сабадбаттьян и её параллели (область Фейер, Венгрия)	388
МИХАИЛ М. КАЗАНСКИЙ	
Погребения и «поминальники» воинских предводителей пост-гуннского времени в понтийских степях	393
A pontuszi sztyepp késő hun kori időszakából származó katonai elit sírjai és emlékhelyei	400
АННА В. МАСТЫКОВА	
Центрально-азиатские зеркала у кочевников пост-гуннского времени в Восточной Европе	409
Közép-ázsiai tükrök a kelet-európai sztyepp késő hun kori leletanyagában	415
MASEK ZSÓFIA	
A gepida kor Hódmezővásárhely térségében I. A gepida kori településhálózat és a hódmezővásárhely-kotacparti 1934. évi feltárás kerámiaanyaga	419
Die Gepidenzeit in der Gemarkung von Hódmezővásárhely. Das gepidenzeitliche Siedlungssystem und das Keramikmaterial der Ausgrabung 1934 in Hódmezővásárhely-Kotacpart (Kom. Csongrád, Ungarn)	436
SZENICZEY TAMÁS – HAJDU TAMÁS – MARCSIK ANTÓNIA	
Gepidák az Alföldön a történeti embertani adatok alapján – Irodalmi ismertetés	447
Gepiden in der Grossen Ungarischen Tiefebene aufgrund der historischen anthropologischen Angaben – Eine literarische Besprechung	458
ИГОРЬ О. ГАВРИТУХИН	
Пальчатая фибула потисского круга из Юго-Западной России	461
A Tisza menti leletkörből származó ötgombos fibula Délnyugat-Oroszországból	478
B. TÓTH ÁGNES	
Pliszírozott női ruhadarab a szentendre langobard temetőben? II. A 43. sír leletgyűttesének vizsgálata	489
Ein plissiertes Stück der Frauenkleidung im langobardischen Gräberfeld von Szentendre (Kom. Pest, Ungarn)? II. Die Untersuchung des Fundverbandes im Grab 43	514
DIETER QUAST	
Das Ostseegebiet und die nördliche Grenzzone des byzantinischen Reiches im späten 6. und 7. Jahrhundert	521
A Balti-tenger vidéke és a Bizánci Birodalom északi határsávja a 6. század végén és a 7. században	532

VIDA TIVADAR	
A gepida továbbélés kérdése az avar kori Tisza-vidéken	537
Die Fragen des Weiterlebens der Gepiden in der awarenzeitlichen Theissgegend.....	546
SCHILLING LÁSZLÓ	
Ein völkerwanderungszeitlicher Goldanhänger mit Steineinlage aus Tác (Kom. Fejér, Ungarn).....	555
Népvándorlás kori kőberakásos aranycsüngő Tácról	571
BALOGH CSILLA	
Régészeti adatok az avar kori íjak készítéséhez – A Makó, Mikócsa-halomi kora avar kori temető 61. szerszámmellékletes sírja.....	583
Archäologische Angaben zur Herstellung der awarenzeitlichen Reflexbögen – Das Grab 61 des frühawarenzeitlichen Gräberfeldes Makó, Mikócsa Hügel mit Gerätbeigaben (Kom. Csongrád, Ungarn)	594
GULYÁS GYÖNGYI	
Titokzatos kora avar kori áldozati gödör Csanádpalotáról	601
Eine geheimnisvolle frühawarenzeitliche Opfergrube aus Csanádpalota (Kom. Csongrád, Ungarn)	609
PÁSZTOR ADRIEN	
A hódmezővásárhely-kishomoki avar kori sírok gyöngylelei	615
Perlenfunde in den awarenzeitlichen Gräbern von Hódmezővásárhely-Kishomok (Kom. Csongrád, Ungarn)	620
RÓZSA ZOLTÁN	
7. századi avar teleprészlet Orosháza-Bónum határrészen	625
Ein awarischer Siedlungsteil aus dem 7. Jahrhundert in Orosháza, Gemarkung Bónum (Kom. Békés, Ungarn).....	633
MÜLLER RÓBERT	
Lovas temetkezések a gyenesdiási avar temetőben	641
Pferdebestattungen im awarischen Gräberfeld von Gyenesdiás (Kom. Zala, Ungarn).....	654
FANCSALSZKY GÁBOR	
Egy régészeti atlasz lehetőségei és az avar korszakra vonatkozó tanulságai	667
Die Möglichkeiten zur Verwirklichung eines archäologischen Atlas und dessen Lehren in Hinsicht der Awarenzeit.....	674
ÉDER KATALIN	
A budapest-lóversenyteri avar lelőhelyek azonosításának rövid története	685
Die kurze Geschichte der Identifizierung der awarenzeitlichen Fundorte auf der Budapest-Rennbahn (Kom. Pest, Ungarn)	687
OLGA V. ZELENKOVA – IRINA A. SAPRYKINA – TÜRK ATTILA	
A karancslapujtói honfoglalás kori öv és mordvinföldi 'hasonmása'. A karancslapujtói típusú övveretek kelet-európai elterjedése.....	689
Пояс эпохи завоевания Родины и его мордовская «аналогия». Поясные накладки типа Каранчлапуйте (Венгрия) и их распространение в Восточной Европе в X в.	702